

## Sandro Botticelli (1440-1510) - De boodschap aan Maria

We zien hier een zeer klassiek en bekend tafereel: de engel Gabriël brengt aan Maria de boodschap dat ze de moeder zal worden van Jezus. Alle oude schilders hebben dit geschilderd, dikwijls herhaalde malen. Ieder heeft dat op zijn eigen manier gedaan en daarmee een eigen beeld gegeven van dit gebeuren. Wat heeft deze schilder erin uitgedrukt en wat kan dit ons zeggen?

Het meest opvallende aan deze 'boodschap aan Maria', is de houding van de engel en zijn relatie tot Maria. De engel lijkt hier niet van boven uit de hemel te komen, eerder van beneden door de open deur. Hij knielt als het ware voor Maria. Maria is hier 'verheven' boven de engel. Toch hebben beide de 'heiligenschijf', de aura op het hoofd: ze horen beide tot de heilige wereld. De engel kijkt Maria niet aan, hij kijkt eerder naar haar buik. Maria kijkt de engel ook niet aan, maar slaat haar ogen neer. Het gaat hier niet om hen beide, maar om het kind dat Maria zal dragen.

Het middelpunt van het schilderij wordt gevormd door het spel van de handen. Met hun rechterhand raken Maria en de engel elkaar bijna, maar je hebt niet de indruk dat ze elkaar ook echt zullen aanraken: Gods wereld en die van de mensen raken elkaar hier, maar alleen in het kind dat ontvangen wordt. Het lijkt wel of het vooral Maria is die afstand wil bewaren: het mysterie van God is te groot om als mens daarin betrokken te worden.

Er is veel fel rood in dit schilderij. Zelden is een engel zo fel rood afgebeeld. Hetzelfde rood zien we in de jurk van Maria, maar ook in de vloer van de kamer waarin dit alles zich afspeelt. Bij Maria is de rode jurk omgeven door een groene mantel. Zit hierin een verwijzing naar de grote liefde van God voor mensen en engelen, die alles draagt en vervult? Bij Maria zou het groen dan kunnen verwijzen naar hoop van het Joodse volk die nu vervuld wordt. Dat groen vinden we trouwens terug in verschillende tinten in het landschap op de achtergrond.

De kamer heeft geen decoratie, alleen moulures op de effen grijze muren en een kleurrijke vloer. De decoratie komt van het landschap buiten. Daardoor gaat alle aandacht naar de rijkgeklede personen op de voorgrond. De natuur en de mensen, daar gaat het om, de rest is alleen omlijsting. Toch is het geen kamer van een armoedig huisje, eerder van een woning van een welgestelde, zoals diegene die het schilderij besteld had. Deze rijkgeklede figuren en de plaats van het gebeuren pasten in de omgeving waarvoor het schilderij gemaakt was. De boodschap aan Maria speelt zich niet af in een vreemde wereld, maar in de eigen bekende wereld.

Maria staat bij een lezenaar met daarop een boek. Het boek is niet dik; je zou hier de bijbel verwachten omdat hier de bijbelse verwachting vervuld wordt, maar dat lijkt toch niet het geval te zijn. Welk boek zou het dan wél zijn? Nu draait ze zich weg van het boek, alsof dat er op dit moment niet meer toe doet en moet wijken voor de directe boodschap uit de hemel.

De engel heeft een witte lelietak meegebracht. Witte lelies staan van oudsher voor de maagdelijkheid van Maria, die behouden blijft. Zou de engel die tak ook overhandigen aan Maria? Voorlopig merk je daar niets van. De lelies vermengen zich nu met het groen van het landschap op de achtergrond. Wordt de natuur misschien ook gezuiverd, 'gered', door dit gebeuren? Het landschap lijkt op het eerste gezicht erg rustig en vredig, maar je ziet in de verte wel een versterkte burcht en de verdedigingswallen van een stad. Mensen zijn er niet te zien, alleen enkele schepjes op het water van de rivier die het landschap in twee deelt. Is oorlog en verdeeldheid toch dichterbij dan het lijkt?

Zeer opvallend vult een hoge fijne boom de ruimte van de lucht die door de deuropening te zien is. Hij staat net buiten het kleine tuintje dat met een stevige muur afgesloten is. Is dit de boom van het leven uit het paradijs? Hij staat alleen, zonder de boom van goed en kwaad. Of is het de boom aan het water als beeld van de rechtvaardige (Jozef?) die in psalm 1 wordt bezongen?

Botticelli heeft meer dan eens de boodschap van de engel aan Maria geschilderd. Dit is wel één van de mooiste. Hij schilderde dit rond 1490, toen hij al wat ouder was en weer vooral religieuze werken schilderde. Botticelli is vooral bekend om zijn grote schilderijen "De geboorte van Venus" en "De lente". Die schilderde hij toen hij jonger was en als eerste de schoonheid en het mysterie van de natuur schilderde, zonder dat die in een religieus kader werden geplaatst. Dat zijn op en top werken uit de hoogtijd van de Renaissance, waarin het christelijk geloof zijn centrale plaats moest delen met de herontdekte filosofie en kunst van de Griekse Oudheid. De felle prediking van pater Savonarola tegen de misbruiken van de Renaissance bracht Botticelli terug naar de religieuze schilderkunst, maar het nieuwe levensgevoel blijft erin doorschijnen. In dit werk schildert hij Maria niet alleen als vrouw met een ideale schoonheid en verfijning, maar hij plaats hier in de figuur van Maria de mens boven de engelen. Als je

bedenkt welke rumoerige tijden Botticelli beleefde in Firenze, dan lijkt het wel of de verfijnde Sandro al zijn weemoedige dromen van vrede en rust mee heeft geschilderd in dit moment van de boodschap aan Maria dat zij de moeder van God zou worden. Wellicht was hij tot de overtuiging gekomen dat de humanistische idealen van de Renaissance alleen door het geloof gerealiseerd kunnen worden. Dat was ook de overtuiging van de jonge Michelangelo, die in die tijd de rijzende ster was in Firenze.

*Uit mijn bundel Elk nieuw jaar Kerst*